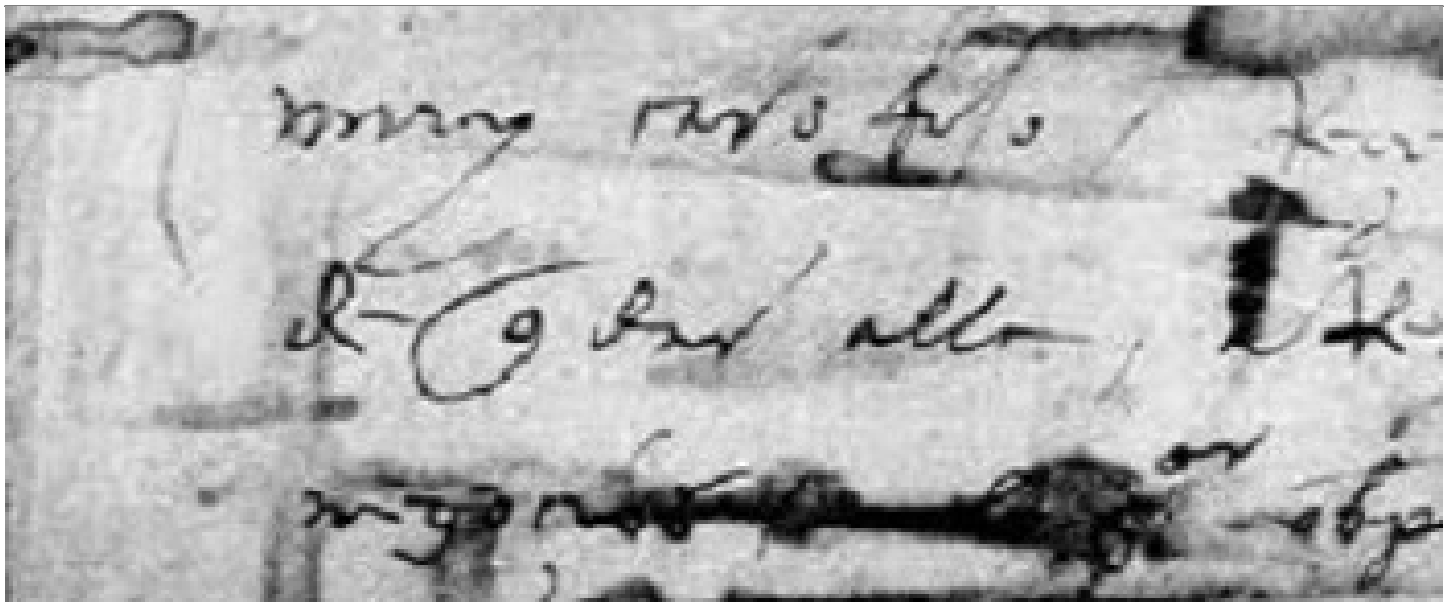

Els ladinismes d'En Colom (o catalanismes)

Autor: Manel Capdevila

Data de publicació: 01-05-2010

Hem d'agrair a l'Estelle Irizarry el gran ressò que està aconseguint als mitjans de comunicació amb la seva tesi catalana, igual que hem d'agrair a En Charles Merrill la seva proposta de Tarroja (que per cert s'hi oposa 180°). Són discutibles però, les conclusions d'Irizarry sobre el "motiu causant" del que ella interpreta com ladinismes en els escrits d'En Colom.

Tot i que els documents originals que queden d'En Colom són poquets, els podem passar per un programa FLAS (Forensic Language ADN Signature) com el que fa servir Irizarry i algun profit en traurem. Com ha fet En Lluís Yzaguirre, amb un corpus de 39.895 paraules (5.222 diferents), amb un resultat d'un perfil català, encara que sense determinar-ne el credo.

Cal aclarir, a més, que hi va haver ladinismes de mestres jueus que van influir en els catalans no jueus, i "catalanismes" que van influir en el ladí global (fet acceptat per Irizarry al seu llibre) – "cas únic, diu Irizarry; a Catalunya els jueus parlaven català i el 1391 el van estendre per tot arreu"-, el cas de les vírgules n'és un clar exemple, atès que també s'empraven en el català no ladí.

Al mateix temps hem de remarcar que, a part del gran nombre de paraules i girs compartits entre el català i el ladí, en el lèxic català-cartogràfic, astronòmic i mariner en què es movia En Colom, hi havia altres ladinismes –com just acabo de dir– per influència dels experts en el tema, que eren i havien estat jueus durant segles (un argument que ja vaig exposar al 6è Simposi Sobre la Descoberta Catalana d'Amèrica, en què em vaig referir als jueus catalans Abraham Bar Hiyya Ha-Bargeloní, David Yomtob, Sen Bonet, Ben Gerson, Abraham i Jafuda Cresques-Jacme Ribes, Zacut, etc.). Sabem del seu contacte amb Zacut: "...diole muchos libros de astronomia..."

És a dir, el 85% dels arguments aportats per Irizarry al seu llibre es poden emprar per demostrar que En Colom era

català, "sense determinar-ne el credo" i que havia après el castellà "parlat" amb gent aragonesa (d'aquí les vacil·lacions ortogràfiques als escrits i els sufixos "-ico") i el 15% restant provindria dels entorns on va viure.

D'altra banda, no podem dir que tots els documents d'En Colom són traduccions o còpies, hem d'acceptar uns mínims (p.e.: que la lletra de les postil·les dels llibres d'En Colom és seva), cosa que ens permetrà de dir que no sabia italià, que escrivia un bon llatí (amb girs propis de Catalunya), que les catalanades són seves, que signava Colom amb ema, etc. És a dir que, si hi ha ladinismes, no els podem atribuir al traductor, perquè llavors ens diran que les catalanades tampoc són d'En Colom.

¿I que, potser, En Colom no podia haver escrit alguna cosa en castellà? Si no acceptem que les catalanades d'alguns documents castellans són de la seva pròpia mà, ja podem plegar. Ens trobarem amb un cas semblant al principi d'incertitud de Heisenberg: serà tornar a començar de zero.

En Colom ha passat a la història com el personatge que ha aportat més neologismes nàutics al castellà, la majoria dels quals són d'origen català. Acceptant una influència dels traductors, estem rebaixant el mèrit d'En Colom.

Durant els deu últims anys, traduint del català al castellà, m'he trobat amb casos com "quin enrenou-enrenuevo fas", "tú rai", "enraonar-enrazonar" o altres expressions que, a l'hora de traslladar al castellà, no tenen el mateix matís que en català. Fa 500 anys els traductors tenien idèntic problema i acabaven deixant la paraula original castellanitzada.

El marquès de Villena ens diu que va traduir "Los trabajos de Hércules" del català al llatí i, curiosament, la versió catalana s'ha perdut, com en tants d'altres casos (Quixot, Llatzaret, Llibre dels jochs partits dels schachs, La Celestina, etc.) Això no vol dir, però, que no puguem analitzar les traduccions sempre que anem amb compte amb les deduccions que en puguem treure.

Manel Capdevila